

ЕКОНОМІКА, ПІДПРИЄМНИЦТВО, ЦИВІЛЬНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК 330.322.01

Ю. О. СВІТЛИЧНА,кандидат наук з державного управління,
голова Харківської обласної державної адміністрації

ВИДИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

Розкрито сутність і зміст понять «інвестиції» та «іноземні інвестиції», досліджено класифікацію іноземних інвестицій за основними ознаками. Проаналізовано чинні нормативно-правові акти українського та міжнародного законодавства, які є правовою основою інвестиційного процесу, та розроблено рекомендації з удосконалення українського законодавства, зокрема рекомендовано ухвалити Інвестиційний кодекс України.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, класифікація інвестицій, прямі інвестиції, портфельні інвестиції, Україна, інвестування.

Svitlychna, Yu.O. (2017), "Types of foreign investment" ["Vydy inozemnoho investuvannia"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 114–118.

Постановка проблеми. Потреба в іноземних інвестиціях існує практично в кожній державі. Більшість учених розглядає іноземний капітал як джерело отримання прибутку як інвесторами, так і країнами, в які вкладається цей капітал. Іноземні інвестиції є реальним фактором наповнення бюджетів країн та вдосконалення сучасного менеджменту підприємств. На сьогодні наша держава як ніколи потребує залучення іноземних інвестицій у зв'язку з браком державних коштів для розвитку як країни в цілому, так і окремих її регіонів. Адже інвестиційний клімат України є малопривабливим у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на сході держави, анексією Кримського півострова та нестабільністю законодавства, що регулює процеси залучення іноземного капіталу. Це визначає актуальність теми нашого дослідження.

Стан дослідження. Питання інвестицій постійно перебувають у полі зору науковців – дослідників проблем права, економіки, соціології та інших галузей науки. Значний внесок у теоретичний і практичний доробок щодо іноземного інвестування здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О. М. Бандурка, В. М. Гриньова, В. Б. Захожай, А. С. Музиченко, О. В. Носова, А. А. Пересада, А. В. Пехник, І. Л. Райнін, С. К. Реверчук, Р. Б. Шишка, Р. Лакруа, У. Фішер та інші. Але багато питань класифікації іноземних інвестицій в умовах сьогоднішнього часу поки що не вирішено.

Тому **мета** статті полягає у з'ясуванні видів іноземних інвестицій, вивченні та дослідженні переліку класифікації іноземних інвестицій за

основними ознаками й розробці рекомендацій щодо іноземного інвестування в умовах розвитку нашої держави.

Виклад основного матеріалу. За загальним правилом міжнародних відносин інвестиційні ресурси в першу чергу спрямовуються в ті країни, де вони дають максимальну віддачу. Особливістю вітчизняного інвестиційного законодавства є те, що окремі аспекти в інвестиційній сфері регулюються нормами господарського, фінансового, валютного, податкового, митного, банківського, цивільного й земельного законодавства, а також нормативно-правовими актами про підприємництво, інноваційну діяльність, приватизацію, цінні папери та фондовий ринок, концесії тощо.

Нормативно-правове тлумачення поняття «інвестиції», загальноправові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності, регулювання інвестиційної діяльності, мету та форми державного регулювання інвестиційної діяльності, а також права та обов'язки суб'єктів інвестиційної діяльності найбільш повно розкриває закон України «Про інвестиційну діяльність». Він дає таке визначення, що є вихідним для більшості дослідників: «Інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладають в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект» [1].

Близьке до цього визначення інвестицій наводиться в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку: «Інвестиції – актив, утримуваний

підприємництвом для приросту капіталу через розподіл доходів (наприклад, відсотків, роялті, дивідендів та ренти), для збільшення вартості капіталу або інших вигод для підприємства інвестора, отриманих, скажімо, завдяки торговельним відносинам» [2]. Із погляду бухгалтерського обліку, інвестиції – це актив, який утримується підприємством з певною метою та відображається в активі балансу.

Податковий кодекс України, який регулює відносини податкових органів і суб'єктів господарювання, трактує поняття «інвестиція» так: «це господарська операція, яка передбачає придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно» [3]. Указаний закон дає розуміння інвестиції не як вкладання коштів чи створення нових капітальних активів, а як здійснення певної господарської операції, результатом якої буде створення оподаткованого прибутку.

Як стверджує академік О. М. Бандурка, «інвестиції – це публічне довгострокове вкладення капіталу у фінансовій, матеріальній та нематеріальній формах з метою отримання прибутку, фінансування зростання й розвитку економіки країни, регіону, галузі чи підприємства» [4, с. 71].

Щодо поняття «іноземні інвестиції», в законі України «Про режим іноземного інвестування» визначається, що це – «цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [5].

За визначенням В. Б. Захожая та В. Г. Федоренка, «іноземні інвестиції являють собою всі види цінностей, які вкладаються в об'єкти інвестиційної діяльності на території тієї чи іншої країни» [6, с. 98]. Але у такому визначенні не вказано мету, з якою здійснюється інвестування.

Як стверджує С. К. Реверчук, «іноземні інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення іншого економічного ефекту» [7].

На думку професора В. М. Косака, у визначенні поняття «іноземні інвестиції» категорія «цінності» є ширшою й об'єднує також об'єкти, не пов'язані з інвестуванням. Тому категорію «цінності» слід замінити конкретнішими об'єктами: «гроші», «цінні папери», «майнові права» тощо [8].

Підсумовуючи результати досліджень літературних джерел, визначення іноземних інвес-

тицій у широкому розумінні можна сформулювати так: іноземні інвестиції – це вкладення капіталу іноземних інвесторів у фінансовій, матеріальній та нематеріальних формах (грошові кошти, цінні папери, майно та майнові права, результати інтелектуальної діяльності тощо) в об'єкти інвестиційної діяльності з метою фінансового зростання й розвитку країни та отримання прибутку.

Згідно із законом України «Про режим іноземного інвестування» (ст. 2) «іноземні інвестиції можна здійснювати у вигляді:

- іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України;

- валюти України – відповідно до законодавства України (наприклад: а) у разі реінвестицій в об'єкт первинного інвестування чи в будь-які інші об'єкти інвестування відповідно до законодавства України за умови сплати податку на прибуток (доходи); б) у разі первинного інвестування, якщо валюту України придбано за іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України; в) у разі вкладення коштів в об'єкти приватизації за умови подання державним органам приватизації відомостей про джерела надходження таких коштів. – Ю. С.);

- будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав;

- акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті;

- грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

- будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, а також легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо;

- прав на здійснення господарської діяльності, а також права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

– інших цінностей відповідно до законодавства України» [5].

Згідно з чинним законодавством іноземні інвестори можуть здійснювати інвестиції в економіку України в таких формах:

– часткової участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств;

– створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю;

– придбання, не заборонене законами України, нерухомого чи рухомого майна, а також будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів;

– придбання самостійно або за участю українських юридичних чи фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України;

– придбання інших майнових прав;

– господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції;

– в інших формах, які не заборонені законами України, зокрема без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України [5].

Вітчизняне податкове законодавство класифікує інвестиції таким чином:

«за об'єктами інвестування:

– капітальні інвестиції – придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів і нематеріальних активів, які підлягають амортизації;

– фінансові інвестиції – придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів» [7].

У свою чергу, залежно від ступеня контролю над підприємством фінансові іноземні інвестиції поділяють на прямі та портфельні. Відповідно до вітчизняного законодавства «прямими вважаються інвестиції, якщо іноземна інвестиція в статутному фонді підприємства (організації) становить не менше 10 відсотків» [5].

На нашу думку, сьогодні для економіки нашої держави найбільш ефективними є прямі іноземні інвестиції. За визначеннями експертів Міжнародного валютного фонду (МВФ) «інвестиції вважаються прямими, якщо здійснюються за межами національних кордонів з метою розширення виробництва товарів і послуг, закупівлі товарів для імпорту в країну базування або експорту в треті країни. Їх характерними ознаками є те, що інвесторові належить управлінський контроль над підприємствами, і вони виступають у формі акціонерного капіталу і коротко- та довгострокових міжфірмових позик» [7]. Основним критерієм є те, що такі інвестиції розширюють можливості здійснення підприємницької діяльності.

Тобто прямі іноземні інвестиції мають певні переваги над портфельними, що наочно відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз прямих і портфельних іноземних інвестицій [7]

Особливості	
Прямі іноземні інвестиції	Портфельні іноземні інвестиції
Передбачають контроль над здійсненням підприємницької діяльності	Впливають лише на фінансові ресурси з метою міжнародної диверсифікації
Інвестуються в майно, основні й оборотні засоби, ноу-хау, цінні папери тощо	Інвестуються лише в цінні папери
Мають довготривалий характер	Мають недовготривалий характер
Разом з інвестиціями відбувається трансфер технологій, технічних та економічних знань	За межі країни пересуваються лише фінансові ресурси
Мета: отримання прибутку за рахунок підприємницької діяльності	Мета: отримання прибутку лише на капітал
Мають вищу рентабельність і призводять до більш помітного відтоку прибутків із країни, яка отримує інвестиції	Мають, як правило, нижчу рентабельність
Безпосередньо впливають на економіку країни, яка отримує інвестиції	Не мають значного й довготривалого впливу на економіку країни, яка отримує інвестиції
Спільне: у підґрунті лежить мотив отримання прибутку	

Окрім того, дослідивши праці деяких учених, таких як О. М. Бандурка, О. В. Носова [4], В. М. Косак [8], Р. Рут Френклін, А. Філіпенко [9], А. А. Пересада [10], О. Д. Вовчак [11], А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко [12], С. В. Захарін [13] та інших, іноземні інвестиції можна класифікувати за такими ознаками: за видом інвестованих активів, фор-

мою інвестування, ступенем контролю, формою власності, за величиною вкладених ресурсів, за метою інвестування, за геополітичною спрямованістю, за ступенем повернення, за сферою інвестування, за формою державних гарантій, за режимом оподаткування.

Класифікація іноземних інвестицій може мати такий вигляд (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація іноземних інвестицій

Види інвестованих активів	<ul style="list-style-type: none"> – цінні папери; – національна валюта України; – іноземна валюта; – рухоме та нерухоме майно; – майнові та немайнові права; – інші не заборонені законодавством активи
Форми інвестування	<ul style="list-style-type: none"> – придбання частки існуючих підприємств; – створення спільних підприємств; – придбання рухомого або нерухомого майна; – придбання цінних паперів; – придбання прав на користування землею та природними ресурсами; – інші не заборонені законодавством форми
Ступінь контролю	<ul style="list-style-type: none"> – прямі; – портфельні
Форми власності	<ul style="list-style-type: none"> – державні; – приватні; – міжнародних організацій; – недержавних організацій; – змішані
Геополітична спрямованість	<ul style="list-style-type: none"> – розвинені країни; – країни, що розвиваються; – інші
Мета інвестування	<ul style="list-style-type: none"> – фінансова стабільність; – розвиток підприємницької діяльності; – інша
Величина вкладених ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> – малі (до 10 тис. дол.); – середні (до 100 тис. дол.); – великі (більше 100 тис. дол.)
Ступінь повернення	<ul style="list-style-type: none"> – інвестиції, що гарантовано повертаються; – ризикові та проблемні
Сфери інвестування	<ul style="list-style-type: none"> – паливно-енергетичний комплекс; – машинобудування; – легка промисловість; – агропромисловий комплекс; – лісопромисловий комплекс; – транспортна інфраструктура; – інші сфери
Форми державних гарантій	<ul style="list-style-type: none"> – гарантії від суперечностей законодавства; – гарантії щодо незаконних дій державних органів; – гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; – гарантії переказу прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій; – інші
Режими оподаткування	<ul style="list-style-type: none"> – загальний; – пільговий

Висновок. Запропонована класифікація іноземних інвестицій за визначеними ознаками надає можливість провести детальний аналіз особливостей та специфіки інвестицій, що сприятиме всебічному та комплексному дослідженню іноземного інвестування в нашій державі. Але всі питання інвестиційного процесу, серед іншого питання класифікації іноземних інвестицій, потребують кодифікації, тобто ухвалення окремого документа, такого як Інвес-

тиційний кодекс України. Це дасть змогу іноземним інвесторам, капітал яких є основним джерелом інвестицій в економіку нашої держави, уникнути непередбачуваних ситуацій у процесі інвестування, а менеджерам іноземних компаній – розробити науково обґрунтовані бізнес-плани розвитку як окремих підприємств, так і цілих галузей із метою отримання очікуваних фінансових результатів від своїх капітальних вкладень.

Список бібліографічних посилань

1. Про інвестиційну діяльність: закон України: від 18.09.1991 № 1560-ХІІ // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення: 30.04.2017).
2. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000: пер. з англ. Київ: ФПБАУ, 2000. 1272 с.
3. Податковий кодекс України: закон України: від 02.12.2010 № 2755-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 30.04.2017).
4. Бандурка А. М., Носова О. В. Правовое регулирование иностранных инвестиций в Украине: монография. Харьков: Золотая миля, 2011. 400 с.
5. Про режим іноземного інвестування: закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр> (дата звернення: 30.04.2017).
6. Захожай В. Б., Федоренко В. Г. Страховий та інвестиційний менеджмент. Київ: МАУП, 2002. 344 с.
7. Инвестология: наука про інвестування: навч. посіб. / С. К. Реверчук, Н. Й. Реверчук, І. Г. Скоморович та ін.; за ред. С. К. Реверчука. Київ: Атіка, 2001. 264 с.
8. Косак В. М. Правові засади іноземного інвестування в Україні. Львів: Центр Європи, 2005. 223 с.
9. Рут Френклін Р., Філіпенко А. Міжнародна торгівля та інвестиції: пер. з англ. Київ: Основи, 1998. 665 с.
10. Пересада А. А. Інвестування: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 250 с.
11. Вовчак О. Д. Інвестування: навч. посіб. Львів: Новий Світ – 2000, 2007. 544 с.
12. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. 2-ге вид., випр. та допов. Львів: Центр Європи, 1997. 576 с.
13. Захарін С. В. Механізм державного регулювання іноземного інвестування: монографія / відп. ред. М. С. Герасимчук; Ін-т економіки НАН України. Київ, 2003. 161 с.

Надійшла до редколегії 05.05.2017

СВЕТЛИЧНАЯ Ю. А. ВИДЫ ИНОСТРАННОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ

Раскрыты сущность и содержание понятий «инвестиции» и «иностранные инвестиции», исследована классификация иностранных инвестиций по основным признакам. Проанализированы действующие нормативно-правовые акты украинского и международного законодательства, которые являются правовой основой инвестиционного процесса, и разработаны рекомендации по совершенствованию украинского законодательства, в частности рекомендовано принять Инвестиционный кодекс Украины.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, классификация инвестиций, прямые инвестиции, портфельные инвестиции, Украина, инвестирование.

SVITLYCHNA YU. O. TYPES OF FOREIGN INVESTMENT

The essence and content of the concepts of “investment” and “foreign investments” have been revealed. On this basis the author has made own definition of foreign investments in the broad sense. The forms of foreign investments and their classification according to the objects of investment, depending on the degree of control over the enterprise, etc. have been analyzed; it has been concluded that today foreign direct investments has a number of advantages for the Ukrainian economy compared to portfolio ones. Extended classification of investments has been provided.

The current normative and legal acts of Ukrainian and international legislation that underlie the investment process have been analyzed. In order to improve Ukrainian legislation, the author has noted on the need to develop and adopt the Investment Code of Ukraine, which allows foreign investors to avoid unpredictable situations in the process of investing in the Ukrainian economy, and assists managers of international companies to develop scientifically based business plans of development for individual enterprises as well as for entire industries.

Keywords: investments, foreign investments, classification of investments, direct investments, portfolio investments, Ukraine, investment.